เพลงจระเข้หางยาว : แม่บทแห่งการรับร้องส่งร้องเพลงมีลูกเท่า

เกียรติศักดิ์ ทองจันทร์ *

เพลงจระเข้หางยาว เป็นเพลงพื้นฐานที่โบราณจารย์มักจะเลือกฝึกให้แก่ศิษย์เป็นเพลงแรก ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้วพวกที่หัดเครื่องสาย - มโหรีหรือขับร้อง เป็นอันว่าพลาดเพลงนี้ไปมิได้ ด้วยเมื่อพินิจพิเคราะห์แล้วพบว่าเพลงนี้เหมาะสำหรับผู้เริ่มหัดยิ่ง ด้วยระดับเสียงก็ดี หรือลักษณะสำนวนลีลาก็เอื้อในการฝึก อีกทั้งระดับเสียงที่บรรเลงอยู่นั้น ก็เป็นระดับเสียงที่คุ้นหู ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนระดับเสียงปรากฏอยู่บ้าง แต่ก็เปลี่ยนไปเป็นคู่ที่ฟังแล้วสบาย จะกล่าวเป็นศัพท์ทางด้านดนตรีก็คงจะใช้คำว่า เปลี่ยนเป็นคู่เสนาะ ซึ่งเหมาะสำหรับผู้ที่เริ่มตั้งตัวได้แล้ว แต่สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เพลงจระเข้หางยาว เป็นเพลงที่ต้องเรียนต้องรู้คือ การรับร้องส่งร้อง กรณีมีลูกเท่า

ครานี้ขออธิบายถึงเรื่องการรับร้องส่งร้องในเพลงไทยเสียก่อน ว่ามีวิธีการอย่างไร ก่อนจะไปถึงเรื่องการรับร้องส่งร้องในกรณีมีลูกเท่า โดยปกติการบรรเลงวงดนตรีไทยประกอบการขับร้องนั้น มีอยู่หลายกรณี เป็นต้นว่า บรรเลงดนตรีคลอกับการร้อง (อย่างนี้มักจะใช้เครื่องดนตรีเพียงชิ้นเดียวในการบรรเลงเช่น ซอสามสาย โดยพยายามทำให้เหมือนกับทางร้องและไม่นิยมคลอร้องโดยการบรรเลงทั้งวง) บรรเลงดนตรีแบบเคล้ากับการร้อง (นี่ก็เป็นการบรรเลงดนตรีไปพร้อม ๆ กับการร้องเช่นเดียวกับ การคลอร้อง แต่ต่างตรงที่ มักบรรเลงทั้งวง และเครื่องดนตรีก็บรรเลงไปตามทางของตน มิได้จงใจให้เหมือนทางร้องเช่นการคลอร้อง เพียงแต่ยึดเสียงลูกตกไว้เป็นสำคัญ) หรือการบรรแบบรับร้อง-ส่งร้อง กรณีอย่างหลังนี้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของบทความนี้โดยตรง

การบรรเลงดนตรีแบบรับร้อง-ส่งร้องนั้น มีวิธีการบรรเลง ดังนี้

1. เริ่มแรกระนาดเอกหรือเครื่องดีดใดก็ตามในวง (เพียงเครื่องเดียวก็พอ) ให้เสียง แก่นักร้องก่อนจะเริ่มร้อง 2 เสียง คือเสียง ซอล และ เร (เสียงซอล กับ เสียงเร สูง) ครั้งเดียว เพื่อให้นักร้องได้ยึดเป็นเสียงตั้งต้นในการร้อง แต่ถ้านักร้องมีฝีไม้ลายมือก็ไม่จำเป็นต้องให้เสียงก็ได้ เพราะนักร้องประเภทนี้ฝึกหัดมาอย่างเชี่ยวชาญแล้วสามารถจำเสียงสำคัญนี้ได้ตรงและไม่เพี้ยน ซึ่งถ้าหากเป็นการประกวดประชันกันแล้ว ตรงนี้ดูเหมือนจะเป็นส่วนพิเศษที่เพิ่มคะแนนให้กับวงอยู่มิน้อย

* อาจารย์สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

2. คราวนี้ก็เป็นเรื่องของนักร้องโดยเฉพาะ คือ เมื่อได้เสียงตั้งต้นและตั้งสติได้แล้ว (ไม่ควรใช้เวลาในการตั้งสตินานๆ เพราะอาจทำให้ลืมเสียงได้) ก็ขับลำบรรเลงเป็นเพลงใดๆ ก็ว่าไปตามเรื่อง

3. ต่อจากในข้อที่ 2 เมื่อนักร้องร้องไปใกล้จะจบท่อน (ในกรณีที่เพลงมีมากกว่าหนึ่งท่อนขึ้นไป) หรือจบเพลง (ถ้าเพลงมีท่อนเดียวแล้วจบไปเลย) ให้วงดนตรี ทำการ รับร้อง โดยการประดิษฐ์ทำนองเพลงในช่วงรับร้อง (ตอนท้ายๆ เพลง) นี้ให้กลมกลืนกับสำนวนร้อง แล้วจึงหวนเข้าสู่ทำนองเพลงตามปกติ ซึ่งในขั้นตอนนี้เองที่เรียกว่า รับร้อง (คือบรรเลงดนตรีรับ ทางร้อง ที่นักร้องกำลังร้องในตอนใกล้ๆ จบท่อน หรือจบเพลง) ดูตัวอย่างเพลงลาวดวงเดือนท่อน 2

ทางร้อง

----	จะหาไหน	----	- มาเทียม	---โอ้	--เจ้าดวง	---เดือน	---เอย

รับร้อง (ตรง โอ้ เจ้าดวงเดือน เอย)

----	จะหาไหน	----	- มาเทียม	--ดล	ซ ม ซ ล	- ด ร ม	- ร - ด

ซึ่งปกติทางบรรเลงดนตรีในวรรคข้างบนเป็นดังนี้
(สังเกตสำนวนเพลงที่ประดิษฐ์ตกแต่งเพื่อให้เข้ากับทางร้องในส่วนที่ทำตัวหนาไว้)

----	ด ร ม ซ	ล ซ ด ล	ซ ม - ร	- ด ร ม	- ล - ด	ร ด ล ซ	ม ซ ล ด

4. เมื่อรับร้อง จากทางร้องเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของวงดนตรีที่ต้องบรรเลงดนตรีรับเพลงที่นักร้องเขาร้องไว้ ซึ่งถ้าหากผู้ที่มีประสบการณ์ในการฟังเพลงดนตรีไทยมาไม่มาก ย่อมจะรู้สึกว่า "ไม่เห็นจะเหมือนกันเลย ทางร้องกับทางของวงดนตรีที่รับ" ยิ่งโดยเฉพาะเพลงดำเนินทำนอง ที่บรรเลงชนิดที่เรียกว่า เก็บ ซึ่งฟังแล้วเหมือนๆ กันไปทุกเพลง อันที่จริงแล้ว โครงสร้างโดยแท้นั้นเหมือนกัน เพียงแต่ทางร้องสามารถทำได้ละเอียดกว่าทางเครื่องดนตรี จนฟังเหมือนไม่น่าจะเป็นเพลงเดียวกัน (ยกเว้นเพลงที่ฟังไม่ยากนักเช่น ลาวดวงเดือน หรือเขมรไทรโยค ก็พอจะฟังออกเค้าทางบรรเลงของเครื่องดนตรีอยู่บ้าง)

5. เมื่อบรรเลงดนตรีมาใกล้จะจบท่อน แล้วเพลงที่บรรเลงยังไม่จบ ยังมีอีกท่อน ก็ต้องทำการ ส่งร้อง ให้นักร้อง ร้องในท่อนต่อไป โดยวิธีการส่งนั้นวงดนตรีต้องทำการ ทอด (หมายถึง การผ่อนจังหวะให้ช้าลง) เสียก่อน เพื่อให้แนวจังหวะช้าลง แต่ไม่ถึงกับช้ามาก ให้ทอดให้พอดีจังหวะ และประดิษฐ์ทำนองจากปกติให้เป็นเสียงยาวๆ เพื่อให้เข้ากับทางร้อง และนักร้องก็จะสวม เข้าพอดีจังหวะ และเริ่มร้องในท่อนต่อไปได้ ดูตัวอย่างเพลงแขกบรเทศ 2 ชั้น

การส่งร้อง โดยวิธีการทอด
(สังเกตการตกแต่งประดิษฐ์ทำนอง ที่ส่งร้อง โดยวิธีการทอดจากตัวหนา)

ซ ล ซ ม	ซ ม ร ด	ท ล ซ ล	ท ด ร ม	- ซ - ล	- ซ - ม	--- ร	--- ด

ซึ่งจากปกติทำนองในวรรคข้างบนนี้เป็นดังนี้

ซ ล ซ ม	ช ม ร ด	ท ล ซ ล	ท ด ร ม	ร ม ซ ล	ด ล ซ ม	ซ ล ซ ม	ซ ม ร ด

กระบวนการ รับร้อง – ส่งร้อง คงมีแค่นี้ถ้าหากเพลงนั้นยังมีอีกหลายท่อน ก็ให้ย้อนกลับไปในข้อที่ 2 และปฏิบัติเรื่อยไปจนครบถึงข้อ 5 หากสิ้นสุดจบเพลงก็ให้ ลงจบ หรือออกลูกหมด ก็สุดแท้แต่ใจผู้บรรเลงจะเลือก

จากที่ได้อธิบายความมาจนถึงตรงนี้ ผู้อ่านก็คงจะพอทราบกระบวนการรับร้อง – ส่งร้องของดนตรีไทยบ้างเป็นพื้นแล้ว ถ้าจะกล่าวสรุปให้สั้นๆ ลงไปก็คือ การผลัดกันบรรเลงนั่นเอง ซึ่งในการผลัดกันนี้ นักร้องจะร้องก่อนแล้วเมื่อจะจบจึงผลัดให้วงดนตรีรับต่อ เมื่อวงดนตรีรับจบก็ผลัดให้นักร้องร้องต่อ ทำแบบนี้ไปจนจบเพลง และในส่วนต่อไปจึงเป็นส่วนของการรับร้อง–ส่งร้อง ในกรณีเพลงที่มี ลูกเท่า บ้าง

หากท่านผู้อ่านมิใช่ผู้ที่คลุกคลีหรือเคยเล่นดนตรีไทยแล้ว คงสงสัยว่า ลูกเท่า นี้มันมีหน้าตาอย่างไร หรือหมายไปถึงสิ่งใดอะไรกัน? ดังนั้นเพื่อความเข้าใจ คงต้องนิยามให้พอรู้ว่า ลูกเท่า นี้มีความหมายว่าอย่างไร ซึ่ง อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้เขียนอธิบายไว้ดีแล้ว หากผู้เขียนอธิบายก็คงไม่ดีกว่าท่านเป็นแน่ จึงขอยกคำนิยาม ลูกเท่า ที่อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้นิยามไว้ดังนี้

> เท่า หรือ ลูกเท่า คือทำนองเพลงตอนหนึ่ง ซึ่งไม่มีใจความอย่างไร มีความประสงค์อยู่เพียงแต่ว่า ทำนองตอนนั้นจะยืนอยู่ ณ เสียงใดเสียงหนึ่ง แต่เพียงเสียงเดียวเท่านั้น...ที่ได้กล่าวมาว่า เท่า มี ความประสงค์แต่จะยืนอยู่ ณ เสียงเดียวนั้น หาได้ห้ามมิให้ผู้บรรเลงหรือผู้ประดิษฐ์จะดัดแปลงไปเพื่อความไพเราะใดๆ ไม่ ผู้บรรเลงหรือผู้ประดิษฐ์ย่อมพลิกแพลงไปได้ทุกประการในเมื่อไม่ผิดความประสงค์ของ เท่า (คือเสียงที่ยืนอยู่)[1]

ตัวอย่าง ลูกเท่าแบบที่ 1

– – – ด	– ร ร ร	– – – ม	– ร ร ร

นี้เป็นตัวอย่างลูกเท่า ที่ทำหน้าที่ยืนเสียงหลักอยู่เพียงเสียงเดียวคือเสียง เร (ร) ส่วนเสียง โด (ด) และเสียง มี (ม) นั้น เป็นเพียงเสียงผ่านที่ช่วยให้มีสำนวนเท่ามีท่วงทีลีลาน่าฟังขึ้น ซึ่งมิได้ผิดความประสงค์ของลูกเท่า มีอีกตัวอย่างหนึ่งของลูกเท่า ที่ยืนอยู่เพียงเสียงเดียวอย่างชัดเจนที่สุด โดยไม่มีเสียงอื่นใดมาช่วยดังนี้

ตัวอย่าง ลูกเท่าแบบที่ 2

– – – –	– – – ร	– ร ร ร	– ร – ร

[1] *บุญธรรม ตราโมท, คำบรรยายวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย (กรุงเทพ : ศิลปสนองการพิมพ์, 2540), หน้า 32.*

เอาละ เมื่อทราบถึงรูปร่างหน้าตา ลักษณะนิสัยใจคอของ ลูกเท่าแล้ว คราวนี้ถึงบทบาทที่ลูกเท่าต้องไปเกี่ยวข้องกับการรับร้อง-ส่งร้องบ้าง

เกณฑ์วิชาการทางด้านดนตรีไทย ในส่วนของการขับร้องนั้น เขามีกฎอยู่ว่า ในการขับร้องนั้นจะไม่นิยมร้องลูกเท่า เมื่อมีระเบียบออกมาเช่นนี้ผู้ประพันธ์เพลงทั้งหลายจึง ไม่บรรจุคำร้องเอาไว้ใน ลูกเท่า ดังนั้นเมื่อเป็นเช่นนี้ นักดนตรีจึงต้องบรรลูกเท่าแทนการขับร้อง เพราะนักร้องเขาไม่ร้องในส่วนนี้ แต่ถ้าหากมีสำนวนลูกเท่าเข้าไปแทรกแซงอยู่ในตัวเนื้อเพลง ถามว่าจะต้องร้องไหม? อันนี้ก็ขอตอบว่า ต้องร้อง แต่จะร้องเป็นเอื้อนไปจะไม่ปรากฏคำร้องหรือเนื้อร้องในลูกเท่านี้ และดนตรีก็ไม่ต้องมาบรรเลงแทนด้วย กรณีที่ดนตรีจะต้องบรรเลงลูกเท่าแทนการขับร้องนี้ มักจะไปอยู่ในส่วนของการ รับร้อง-ส่งร้อง เสียมากกว่าที่จะเข้าไปแทรกในขณะที่กำลังร้อง

และถ้าถามต่อไปว่า "ถ้าตัด ลูกเท่า ไปเลยไม่ได้หรือ ก็ในเมื่อเขาบอกว่าไม่มีใจความสำคัญอย่างไรประสงค์แค่ยืนเสียงใดเสียงเดียวไว้" ก็ต้องตอบว่าไม่ได้ เพราะหากตัดลูกเท่าทำให้เพลงหายไปเสียส่วนหนึ่ง เมื่อนักร้องสวมร้องเข้ามาจะเกิดอาการที่เรียกว่า ร้องคล่อมจังหวะ เพราะผู้ที่ตีเครื่องหนังกำกับจังหวะเขาต้องตีไปตามกระบวนทำนองของเขา ตัดทอดไม่ได้ จึงทำให้คล่อมไม่ลงจังหวะ

คราวนี้เพลงจระเข้หางยาวเพลงนี้ เป็นเพลงที่มี ลูกเท่า ปรากฏอยู่ที่บรรทัดแรก ทั้งในท่อนที่ 1 และท่อนที่ 2 (เพลงนี้มี 3 ท่อน) ดังนั้นหากนักดนตรีจะต้องส่งร้องใน 2 ท่อนนี้ก็ต้องบรรเลงลูกเท่าให้เสียก่อน จึงจะร้องรับต่อไปได้

เอาละเป็นอันว่าหมดปัญหาเรื่องจะส่งร้องให้นักร้อง สรุปลงได้ว่า ถ้ามีลูกเท่า นักดนตรีต้องทำการบรรเลงลูกเท่าส่งร้องให้เป็นที่เรียบร้อย แต่คราวนี้มีปัญหาเพิ่มมาอีกอย่างคือ มีระเบียบเรื่องลูกเท่าอยู่ว่า หากบรรเลงจบเสียงใดก็ตาม แล้ววรรคต่อไปเป็น ลูกเท่า ก็ให้เอาเสียงสุดท้ายที่จบในวรรคนั้น มาเป็นเสียงยืนในลูกเท่า เมื่อเป็น อย่างนี้เพลงจระเข้หางยาว จึงต้องเปลี่ยนเสียงลูกเท่าไปตามเสียงสุดท้ายที่ตก (เสียงสุดท้ายที่ตกก่อนจะถึงลูกเท่า) ให้ถูกต้อง ซึ่งตรงนี้นักดนตรีต้องเปลี่ยนเสียงและใช้สำนวนลูกเท่าให้ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อความเข้าใจดูโน้ตที่เขียนมาประกอบดังนี้

ท่อนที่ 1 เมื่อทำการบรรเลงย้อนกลับต้น เสียงสุดท้ายของบรรทัดสุดท้ายจะกลายเป็นเสียงยืนของลูกเท่า เพราะในบรรทัดแรกที่ย้อนไปนั้น เป็นสำนวนลูกเท่า ดังนี้

บรรทัดสุดท้ายของท่อนที่ 1
สังเกตเสียงจบสุดท้ายที่ทำตัวหนาไว้ เพราะเสียงนี้จะเป็นเสียงยืนของเสียงลูกเท่าในบรรทัดแรก

ซ ล ซ ม	ซ ม ร ด	ท ล ซ ล	ท ด ร ม	ร ม ซ ล	ด ล ซ ม	ซ ล ซ ม	ซ ม ร ด

เมื่อบรรเลงไปถึงบรรทัดสุดท้ายของท่อน 1 แล้ว ก็ให้ย้อนกลับไปบรรเลงท่อนที่ 1 ใหม่อีกครั้ง และในบรรทัดที่ 1 ของท่อนที่ 1 นี้เองที่เป็นสำนวนลูกเท่า จึงต้องนำเอาเสียงสุดท้ายที่จบ (เสียงที่ทำตัวหนาไว้) มาเป็นเสียงยืนของลูกเท่าในบรรทัดที่ 1 ดังนี้

บรรทัดที่ 1 ของท่อนที่ 1 (เป็นสำนวนลูกเท่า)
(เสียงสุดท้ายที่จบคือเสียง โด (ด) ดังนั้นเสียงนี้จึงเป็นเสียงยืนของลูกเท่าในบรรทัดนี้)

--- ล	ด ด ด ด	--- ร	ด ด ด ด	- ฟ ซ ล	- ด - ร	- ซ - ม	**- ร - ด**

ครานี้มาถึงท่อนที่ 2 ในบรรทัดแรกของท่อนที่ 2 นี้ ก็เป็นสำนวนลูกเท่าเหมือนกับท่อนที่ 1 ดังนั้นหากนักดนตรีบรรเลงเพลงนี้ติดต่อกัน โดยไม่มีการร้องมาคั่น จากท่อนที่ 1 ไปท่อนที่ 2 เสียงลูกเท่าที่ปรากฏในท่อนที่ 2 นั้นจะมีการเปลี่ยนเสียงอยู่ 1 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อบรรเลงจากท่อนที่ 1 ส่งมาท่อนที่ 2 เสียงลูกเท่าที่ใช้ จะเป็นเสียงสุดท้ายที่จบในท่อน 1 คือเสียง โด (ด) และครั้งที่ 2 เมื่อทำการย้อนต้นบรรเลงท่อนที่ 2 อีกครั้ง เสียงจบสุดท้ายของท่อนนี้เป็นเสียง ซอล (ซ) จึงต้องเปลี่ยนเสียงลูกเท่าให้เป็นเสียง ซอล (ซ) นี้ตามเสียงที่ตก

แต่หากมีการขับร้องประกอบด้วย การส่งร้องจากท่อนที่ 1 ไปท่อนที่ 2 นั้น (บรรทัดแรกท่อนที่ 2 เป็นลูกเท่า นักร้องเขาไม่ร้อง ก็ต้องบรรเลงลูกเท่าที่เขาไม่ร้องนี้แทน) ก็ให้ใช้เสียงจบสุดท้ายของท่อนที่ 1 เป็นเสียงยืนของลูกเท่าในการส่งร้องไปท่อนที่ 2 และเมื่อร้องใกล้จะจบก็ให้รับร้อง และเสียงจบสุดท้ายในท่อนที่ 2 ที่ทั้งนักร้องและนักดนตรีบรรเลงรับร้องคือ เสียงซอล (ซ) ดังนั้นเมื่อไปบรรเลงในบรรทัดที่ 1 เสียงลูกเท่าจึงเป็นเสียงซอล (ซ)

เพื่อความเข้าใจ จะแสดงโน้ตให้เห็นการเปลี่ยนเสียงลูกเท่า ทั้งกรณีที่ไม่มีการขับร้องประกอบ และกรณีที่มีการรับร้องส่งร้อง

กรณีไม่มีการขับร้องประกอบ

บรรทัดสุดท้ายท่อน 1
(สังเกตเสียงจบสุดท้ายที่ทำตัวหนาไว้ เพราะเสียงนี้จะเป็นเสียงยืนของเสียงลูกเท่าในท่อนที่ 2)

ซ ล ซ ม	ซ ม ร ด	ท ล ซ ล	ท ด ร ม	ร ม ซ ล	ด ล ซ ม	ซ ล ซ ม	**ซ ม ร ด**

ส่งไปบรรเลงในท่อนที่ 2 ซึ่งมีลูกเท่าปรากฏในบรรทัดแรก
ดังนั้นเสียงของลูกเท่าในท่อนที่ 2 นี้จึงเป็นเสียงจบสุดท้ายในท่อนที่ 1

--- ล	ด ด ด ด	--- ร	ด ด ด ด	- ฟ ซ ล	- ด - ร	- ซ - ม	- ร - ด

เมื่อบรรเลงกลับต้นในท่อนที่ 2 เสียงจบสุดท้ายคือเสียง ซอล (ซ)
จึงต้องเปลี่ยนเสียงลูกเท่าในบรรทัดแรก จากที่ครั้งแรกเป็นเสียง โด (ด) เป็นเสียง ซอล (ซ)

บรรทัดสุดท้ายของท่อนที่ 2 (สังเกตเสียงจบสุดท้ายที่ทำตัวหนา)

ม ด ร ม	ฟ ร ม ฟ	ซ ม ฟ ซ	ล ฟ ซ ล	ซ ฟ ซ ล	ซ ล ท ด	ท ร ด ท	**ด ท ล ซ**

บรรทัดแรกของท่อนที่ 2 ที่ได้เปลี่ยนเสียงลูกเท่าจากครั้งแรกเสียงโด (ด) เป็นเสียง ซอล (ซ)

ฟ ฟ ซ ฟ	ม ร ด ซ	ด ด ซ ด	ร ม ฟ ซ	ล ฟ ซ ล	ซ ล ท ด	ท ร ด ท	**ด ท ล ซ**

กรณีที่มีการขับร้องประกอบ

เมื่อบรรเลงจบท่อนที่ 1 ให้ส่งร้องต่อไปในท่อนที่ 2 โดยการส่งลูกเท่า เพราะในท่อนที่ 2 บรรทัดแรกเป็นสำนวนลูกเท่า และเสียงที่ใช้ยืนเป็นเสียงลูกเท่านั้น ให้ใช้เสียงจบสุดท้ายในท่อนที่ 1 ดังนี้

บรรทัดจบท่อนที่ 1

ซ ล ซ ม	ซ ม ร ด	ท ล ซ ล	ท ด ร ม	ร ม ซ ล	ด ล ซ ม	ซ ล ซ ม	**ซ ม ร ด**

ส่งร้องท่อนที่ 2 (ส่งลูกเท่า)

--- ล	ด ด ด ด	--- ร	ด ด ด ด	- ฟ ซ ล	- ด - ร	- ซ - ม	**- ร - ด**

และเมื่อร้องใกล้จะจบในท่อนที่ 2 ให้ทำการ รับร้อง และบรรเลงท่อนที่ 2 ไปจนจบ แต่ให้เปลี่ยนเสียงลูกเท่าจากครั้งแรกที่ส่งร้องเป็น ลูกเท่าเสียงโด (ด) ให้เปลี่ยนเป็นเสียงลูกเท่าเสียงซอล (ซ) เพราะในตอนรับร้องนั้น เสียงจบสุดท้ายจากการร้องและจากการบรรเลงรับร้อง คือเสียงซอล (ซ)

ดนตรีทำการรับร้อง
(สังเกตเสียงจบสุดท้ายที่ทำตัวหนา ซึ่งจะเป็นเสียงยืนในลูกเท่าบรรทัดแรกของท่อนที่ 2)

◀—— ช่วงนี้ก็เตรียมคอยรับ ——▶	- ฟ - ซ	- ล - ด	- ร - ด	**- ล - ซ**

บรรเลงท่อนที่ 2 ด้วยลูกเท่าเสียงซอล (ซ) ในบรรทัดแรก
ซึ่งแต่งจากครั้งแรกที่ส่งร้องเป็นลูกเท่าเสียงโด (ด)

ฟ ฟ ซ ฟ	ม ร ด ซ	ด ด ซ ด	ร ม ฟ ซ	ล ฟ ซ ล	ซ ล ท ด	ท ร ด ท	**ด ท ล ซ**

เป็นอันว่าเรียบร้อย ถ้าหากต้องบรรเลงเพลงที่มีลูกเท่า แล้วเสียงจบสุดท้ายมีการเปลี่ยนแปลง ก็สามารถทำได้โดยการเปลี่ยนเสียงของลูกเท่านั้นเสีย แต่ในการยกตัวอย่างครั้งนี้ สำนวนลูกเท่าที่ยกมาให้ คือเสียงลูกเท่าเสียง โด (ด) เป็นแบบที่พอจะดูเค้าเหมือนการยืนเสียงอยู่เพียงเสียงเดียวมากที่สุด เมื่อบรรเลงจริงๆ แล้วต้องบรรเลงอีกแบบที่เรียกว่าบรรเลงแบบเก็บ แต่กลัวว่าผู้อ่านจะยิ่งสงสัยเพราะรูปร่างลักษณะ ไม่เห็นมันจะยืนอยู่เสียงโดดังที่กล่าวไว้ว่า ลูกเท่า คือ ทำนองเพลงตอนหนึ่ง ซึ่งไม่มีใจความอย่างไร มีความประสงค์อยู่แต่เพียงว่า ทำนองตอนนั้นจะยืนอยู่ ณ เสียงใดเสียงหนึ่งแต่เพียงเสียงเดียวเท่านั้น แต่ปรากฏว่ามีเสียงอื่นๆ ที่ไม่ใช่เสียง โด เยอะเต็มไปหมดแล้วจะเรียกว่าลูกเท่าได้อย่างไร ซึ่งจริงๆ แล้วลูกเท่านั้นก็สามารถพลิกแพลงให้แปลกแตกต่างออกไปได้อย่างมากมายและไม่ถือว่าผิดหลัก หากจุดประสงค์ในการดัดแปลงเพื่อความไพเราะเหมาะสม แต่ข้อพึงระวังคือต้องรักษาเสียงตกสำคัญเอาไว้ ไม่งั้นจะถือว่าผิดหลัก

เพลงจระเข้หางยาว เป็นเพลงตัวอย่างสำคัญของการฝึกหัดการรับร้องส่งร้องในกรณีที่เพลงมีลูกเท่า เพราะเสียงลูกเท่าในเพลงจระเข้หางยาวนั้น มีการเปลี่ยนแปลงระหว่างรอยต่อของท่อนที่ 1 และท่อนที่ 2 ดังที่ได้อธิบายไว้แล้วในข้างต้น อีกทั้งผู้เรียนยังได้รู้หลักของการรับร้องส่งร้องในส่วนที่ว่า นักร้องจะไม่ร้องในส่วนที่เป็นลูกเท่า ดังนั้นนักดนตรีเองจึงต้องบรรเลงลูกเท่านี้แทนการขับร้อง ซึ่งต้องส่งและรับให้ถูกต้องตามเสียงที่ลูกเท่านั้นผันเปลี่ยนไป เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้ศึกษาเพลงที่ซับซ้อนมากขึ้น ย่อมง่ายต่อการเข้าใจ เพราะกรณีการเปลี่ยนเสียงลูกเท่านี้ไปปรากฏอยู่ในเพลงหลายเพลงเช่นกัน อาทิ เพลงถอนสมอ เพลงตับมโหรีนางนาค เพลงตับลมพัดชายเขา เป็นต้น

ถ้าหากหันมาพิจารณาในมุมอื่นของเพลงนี้ ก็พบว่าเพลงจระเข้หางยาวเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนทั้งทางด้านฝีมือและทางด้านสมองโดยแท้ เพราะเปิดโอกาสให้มีการดำเนินทำนองได้อย่างอิสระหลากหลาย เอื้อต่อประดิษฐ์คิดเปลี่ยนทาง และเหมาะในการฝึกเอากำลัง เพราะเป็นเพลงที่มีการบรรเลงแบบเก็บ ทำให้ใช้กล้ามเนื้อบริเวณแขน หรือข้อมือบ่อยๆ ทำให้เกิดความทนและสามารถควบคุมกล้ามเนื้อบริเวณนี้ได้เมื่อบรรเลงเพลงที่ยากและซับซ้อนในขั้นสูง ดังนั้น เพลงจระเข้หางยาวจึงถือเป็นแม่บทแห่งการรับร้องส่งร้องเพลงมีลูกเท่า ที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างมหาศาลไม่ว่าทางด้านฝีมือและทางด้านความคิด อันเป็นภูมิปัญญาที่โบราณได้คิดนิพนธ์ไว้อย่างหาที่ติมิได้

โน้ตเพลงจระเข้หางยาว 3 ชั้น

ท่อนที่ 1

---ล	ดดดด	---ร	ดดดด	-มซล	-ด-ร	-ซ-ม	-ร-ด
ซลซม	ลซมร	ซมรด	มรดล	ดซลซ	รมซล	รดลด	ซลดร
มดรม	รมฟซ	ฟลซฟ	ซฟมร	ซลซม	ลซมร	ซมรด	มรดล
ซลซม	ซมรด	ทลซล	ทดรม	รมซล	ดลซม	ซลซม	ซมรด

กลับต้น

ท่อนที่ 2

- - - ล	ด ด ด ด	- - - ร	ด ด ด ด	- ม ซ ล	- ด - ร	- ซ - ม	- ร - ด
ด ร ม ฟ	ม ฟ ซ ล	ด ร ด ล	ด ล ซ ฟ	ซ ฟ ม ร	ด ร ม ฟ	ซ ม ฟ ซ	ล ฟ ซ ล
ซ ฟ ซ ล	ซ ล ด ร	ฟ ซ ฟ ร	ฟ ร ด ล	ด ร ม ฟ	ม ฟ ซ ล	ด ร ด ล	ด ล ซ ฟ
ม ด ร ม	ฟ ร ม ฟ	ซ ม ฟ ซ	ล ฟ ซ ล	ซ ฟ ซ ล	ซ ล ท ด	ท ร ด ท	ด ท ล ซ

กลับต้น

เปลี่ยนเสียงลูกเท่าในบรรทัดแรกดังนี้

ฟ ฟ ซ ฟ	ม ร ด ซ	ด ด ซ ด	ร ม ฟ ซ	ล ฟ ซ ล	ซ ล ท ด	ท ร ด ท	ด ท ล ซ

ท่อนที่ 3

ฟ ด ร ด	ซ ล ด ร	ซ ฟ ร ฟ	ด ร ฟ ซ	ด ร ด ล	ร ด ล ซ	ด ล ซ ฟ	ล ซ ฟ ร
ฟ ซ ฟ ร	ฟ ร ด ล	ด ซ ล ด	ซ ล ด ร	ฟ ด ร ด	ซ ล ด ร	ซ ฟ ร ฟ	ด ร ฟ ซ
ล ฟ ซ ล	ซ ล ท ด	ท ร ด ท	ด ท ล ซ	ด ร ด ล	ร ด ล ซ	ด ล ซ ฟ	ล ฟ ซ ร
ม ด ร ม	ฟ ร ม ฟ	ซ ม ฟ ซ	ล ฟ ซ ล	ซ ล ด ร	ฟ ร ด ล	ร ด ล ซ	ด ล ซ ฟ

กลับต้น

มหาวิทยาลัยทักษิณ THAKSIN UNIVERSITY